

Jaarverslag Werkgroep Italië Studies 2024

20 maart 2024 - Leiden

Italiaanse keuken: tussen traditie en vernieuwing

De Opleiding Italiaanse taal en cultuur

Universiteit Leiden in samenwerking met de

Studievereniging *Le Tre Corone*

organiseert de thema-

avond Italiaanse keuken.

[programma](#)

[video](#)

10 april 2024 - Utrecht

Three fruits and no less than three. Tales of traveling

feminists. Screening and discussion of the short documentary film with the curators

Martina Manfredi Selvaggi, Lorenza Moretti

and the video editor Maria Giulia Prizzitano.

[programma](#)

16 april 2024 - Leiden

Dinamiche di ristandardizzazione in Italiano e in altre lingue europee.

Lezing van dr. Francesca Guazzelli (Università G. D'Annunzio Chieti-Pescara)

Universiteit Leiden, Cleveringaplaats 1, 2311 BD

Leiden, zaal Lipsius 237

[programma](#)

30 april 2024 - Leiden

Insegnare l'italiano fuori d'Italia. Il caso del "Berlaimont"

nei Paesi Bassi meridionali del Cinquecento.

Lezing van drs. Alessandro Greco (Liège Université).

Universiteit Leiden, Cleveringaplaats 1, 2311 BD

Leiden, zaal Lipsius 237

[programma](#)

1 mei 2024 - Leiden

Italianità ai "margini".

Lezing van dr. Gabriele Paleari (Nottingham Trent University).

Universiteit Leiden, Cleveringaplaats 1, 2311 BD

Leiden, zaal Lipsius 1.48

[programma](#)

14 juni 2024 - Leuven

Dialogues Across the Alps. New Perspectives on exchanges between the Low Countries and the Italian peninsula in the sixteenth and seventeenth centuries.

Workshop KU Leuven

Hogenheuvellcollege - Naamsestraat 69. Room 02.22

[programma](#)

22 Juni 2024 - Amsterdam

Dag van Rome 2024

- *Scriptieprijs*;

- Lezing van dr. D. Grossi (Rijksuniversiteit Groningen);

- Lancering *Incontri* (dr. L. Verbaere).

Amsterdam, Allard Pierson Museum (UVA)

[programma](#)

10 oktober 2024 - Amsterdam

Onderzoeksdag en Onderzoeksprijs 2024 editie.

[programma](#)

18 oktober 2024 - Leiden

Settimana della Lingua italiana nel mondo:

L'italiano e il libro: il mondo fra le righe.

[programma](#)

8-9 november 2024 - Amsterdam

Internationale conferentie:

Cultura retorica e prassi letterarie

in Italia (secc. XIII-XVII)

[programma](#)

5-6 december 2024 - Luik

Internationale conferentie:

Riscritture del Quattrocento:

Per una rilettura delle due Italie

attraverso le fonti storiche e letterarie.

[programma](#)

Uitgereikte prijzen:

a. Onderzoeksprijs 2024

Juryrapport Onderzoeksprijs 2021-2023: Kunstgeschiedenis en Archeologie

Het moment van de uitreiking van de Onderzoeksprijs Kunstgeschiedenis en Archeologie van de Werkgroep Italië Studies leent zich voor een inventarisatie van en een reflectie op de stand van zaken in het vakgebied, ook al valt die gedeeltelijk buiten de reikwijdte van de onderscheiding. De jury, bestaande uit Maria Forcellino, Bram de Klerck en Marleen Termeer, heeft voor de jaren 2021-2023 een longlist opgesteld van publicaties in Italiëstudie op het gebied van de Kunstgeschiedenis en Archeologie, van de hand van onderzoekers die werkzaam zijn in de academische wereld in Nederland of Vlaanderen. In het volgende wordt, ter wille van het inzicht in de inspanningen en de publicatiecultuur buiten het gebied van de prijs, echter ook aandacht besteed aan publicaties die niet vallen binnen dit vrij strikte keurslijf.

De oogst van enkele tientallen titels valt grofweg uiteen in artikelen in wetenschappelijke tijdschriften en bundels, dissertaties en monografieën, inventarisaties van museumcollecties, en publicaties bij tentoonstellingen. Omdat de WIS Onderzoeksprijs in de eerste plaats beoogt substantiële studies van individuele onderzoekers te belonen, hebben relatief korte tijdschriftartikelen en samengestelde bundels met veel verschillende auteurs niet de prioriteit. Dit laatste geldt onder meer voor belangrijke, en daarom alleszins vermeldenswaardige publicaties zoals die van Marijke Gnade en Martina Revello Lami (red.) over veertig jaar archeologisch onderzoek in Satricum (Peeters, 2021), Koen Ottenheim (red.) over middeleeuwse gebouwen als bron voor *all'antica* architectuur in het vroegmoderne Europa (Brill, 2021), en Klazina Botke en Henk Th. van Veen (red.), over patricische patronage in het zestiende- en vroeg zeventiende-eeuwse Florence (Leuven University Press, 2021).

Met name voor het kunsthistorische vakgebied is, buiten de universitaire context, de wereld van musea en exposities vanouds een platform voor belangrijke publicaties. De jury vestigt er daarom graag de aandacht op dat Carel van Tuyll van Serooskerken onlangs zijn titanenarbeid voltooide over de collectie Italiaanse tekeningen in het Teylers Museum in Haarlem. Na een lijvig deel over de vijftiende en zestiende eeuw uit 2000, publiceerde hij in 2021 het tweedelige *The Italian drawings of the seventeenth and eighteenth centuries in the Teyler Museum* (Primavera Pers). Van een tentoonstelling in Palazzo Reale in Milaan, en een bundel studies (24 ORE Cultura) over de samenhang tussen Noord- en Zuid-Europese renaissance kunst, waarin met name Jheronimus Bosch (ca. 1450-1516) en schilders uit de Italiaanse zestiende eeuw centraal staan, was Bernard Aikema instigator. In 2021 verscheen van zijn hand bovendien de studie *I Rinascimenti in Europa, 1480-1620. Arte, geografia e potere* (Libri Scheiwiller). Speciale vermelding verdient in dit verband ook het boek *De Bentvueghels. Een berucht kunstgenootschap in Rome 1620-1720* (Spectrum), dat in 2023 verscheen bij de gelijknamige expositie in het Centraal Museum in Utrecht. Conservator Liesbeth Helmus zet hierin voor het eerst sinds het boek van G.J. Hoogewerff over het onderwerp uit 1952, de volledige geschiedenis uiteen van de Noordelijke schilders in het zeventiende-eeuwse Rome.

Juist nadrukkelijk binnen de academische wereld is een aantal proefschriften vermeldenswaard. In *Moving statues. The agency and impact of Greek statuary in the city of Rome* (Leiden 2023) gebruikt Suzan van de Velde nieuwe theoretische inzichten over de *agency* van objecten om nieuw licht te werpen op Griekse beelden die als oorlogsbuit in Rome terecht kwamen. Op het snijvlak van klassieke en vroegchristelijke archeologie en kunstgeschiedenis, schreef Maarten van Deventer *The power of memory at the Forum Romanum and Palatine Hill. Romans and their cityscape AD 410-751* (Nijmegen 2023). De atelierpraktijk en prentenproductie in het vroegmoderne Italië komen aan de orde in de proefschriften van Laura Overpelt, *'By a single painter'. The organisation and representation of Giorgio Vasari's decorative projects in the Palazzo Vecchio* (Open Universiteit 2022), en Giuliano Colicino, *Gli incisori e il mercato delle stampe nel Viceregno di Napoli (1565-1734)* (Amsterdam UvA 2023). Over de Italiaans-Nederlandse beeldhouwer Fred Carasso schreef Matisse Huijskens *Beyond being an Italian sculptor. The exile of Fred Carasso in the Low Countries after the rise of fascism, 1928-1958* (Amsterdam UvA en Salerno 2023). Geen van deze dissertaties verscheen vooralsnog in een handelseditie en het is daarom te hopen dat ze in een andere vorm zullen kunnen meedingen bij een volgende editie van de prijs.

Ook in deze verslagperiode verschenen in de publicatieseries van de Nederlandse instituten in Italië bronnenpublicaties, studies en bundels. Ottenheims reeds genoemde bundel over architectuur vormt een deel van de *NIKI Studies in Netherlandish-Italian Art History* van het Nederlands Interuniversitair Kunsthistorisch Instituut te Florence. En in de *Mededelingen van het Koninklijk Nederlands Instituut Rome* (Quasar) verschenen de nauwgezet gedocumenteerde studie van Nathalie de Haan en Kurt Wallat over de *Terme Centrali* in Pompeï (2023), een bundel getiteld *The recruiting power of Christianity* (Sible de Blaauw, Eric Moormann, Daniëlle Slootjes red., 2021) en de lijvige, door Asker Pelgrom uitstekend bezorgde editie van de Romeinse memoires van de negentiende-eeuwse Nederlandse schilder Johan Philip Koelman (2023).

Hoe verheugd het voorgaande ook stemt voor de belangstelling voor de archeologie en kunstgeschiedenis in Italië, toch leidt het ook tot de onvermijdelijke conclusie dat *single-handed* monografische studies op het vakgebied in de afgelopen jaren betrekkelijk weinig zijn verschenen. Opvallend in die categorie is de studie van Jan L. de Jong, *Tombs in Early Modern Rome (1400-1600). Monuments of mourning, memory and meditation* (Brill, 2023), waarin hij aan de hand van grafmonumenten en epitafen in het Rome van de vijftiende en zestiende eeuw voor zowel hooggeplaatste geestelijken als bescheidener leken, tot conclusies komt over hun ideeën over leven en dood. Daarnaast verscheen de Engelstalige editie van het proefschrift (Amsterdam UvA 2008) van Marieke van den Doel, *Ficino and fantasy. Imagination in Renaissance art and theory from Botticelli to Michelangelo* (Brill, 2022). Zij behandelt en reviseert daarin de lange, en ook vaak bekritiseerde, kunsthistorische traditie van interpretatie van vorm en iconografie van Italiaanse renaissance kunstwerken in het licht van neoplatoonse ideeën van met name Marsilio Ficino. Matthijs Jonker publiceerde zijn dissertatie (Amsterdam UvA 2017) waarin hij een nieuwe, deels op sociologische modellen gebaseerde, visie geeft op de activiteiten van de vroegste teken- en kunstacademies in Florence en Rome (*The academization of art. A practice approach to the early histories of the Accademia del Disegno and the Accademia di San Luca*: Quasar, 2022).

Op het gebied van de Klassieke Archeologie verscheen in 2023 het boek van Leonard Rutgers, getiteld *Israël aan de Tiber. Joods leven in het oude Rome* (Balans). Archeoloog en

godsdienshistoricus Leonard Rutgers is hoogleraar Antieke cultuur aan de Universiteit Utrecht en heeft zich, naast zijn wetenschappelijk werk, ook onderscheiden als auteur van meer publieksgerichte publicaties. Zijn jongste boek over de Joodse presentie in het Rome van de Oudheid valt in die laatste categorie. Rutgers schrijft daarin op instructieve en prettig leesbare wijze over de Joodse catacomben in Rome, en de schilderijen, inscripties en artefacten die daar zijn aangetroffen, en aan de hand daarvan over het religieuze en dagelijks leven van de Joodse gemeenschap in de stad. Daarbij baseert hij zich op decennia aan eigen onderzoek, onder andere in de context van zijn projecten *The Villa Torlonia Jewish catacombs project* en

The reconfiguring diaspora project. Dit publieksboek brengt dus allerlei kennis en inzichten samen die Rutgers door de jaren heen in een solide wetenschappelijke oeuvre heeft vervat en gepubliceerd. De eigen ervaringen van de onderzoeker en diens collega's en studenten komen op veel plaatsen naar voren, waarbij er ook aandacht wordt besteed aan nieuwe archeologische technieken die Rutgers heeft geïntroduceerd in de studie van de Joodse catacomben.

Op basis van zowel dit boek als zijn bewonderenswaardige en omvangrijke wetenschappelijke fundament, heeft de jury besloten de WIS publicatieprijs Kunstgeschiedenis en Archeologie 2021-2023, toe te kennen aan Leonard Rutgers.

De leden van de jury: Paola Cordone, Maria Forcellino, Marleen Teermer, Bram De Klerck.

b. Scriptiprijs 2024

Juryrapport Scriptieprijs 2021-2023

Voor de WIS scriptieprijs 2024 zijn niet minder dan negen scripties geselecteerd. Het gaat om afstudeerwerken uit Leiden, Utrecht, Groningen en UvA Amsterdam. Anders dan vroeger zijn er bij deze editie geen inzendingen uit Leuven, Gent, Antwerpen of Brussel. Zoals steeds komen zowel scripties in aanmerking voor master, researchmaster maar ook bachelor, zoals het reglement toelaat. De Jury is samengesteld uit Maria Forcellino, Cristiano Amendola, Claudio Di Felice en Philiep Bossier (voorzitter). Bij de beoordeling hanteert de Jury de volgende vijf objectieve criteria: kwaliteit van het onderzoek, van de onderzoeksvraag, van de methode, originaliteit van het corpus en de eventuele relevantie voor de onderzoeksdiscipline waar de scriptie toe behoort. De selectie omvat afstudeerwerken in de geschiedenis, kunstgeschiedenis, letterkunde en cultuurkunde. Er zijn twee bachelors, vijf masters en twee onderzoeksmasters. De Jury is onder de indruk van de ingezonden scripties. De grote variëteit van onderwerpen en de grondigheid van het onderzoek zijn naast de kwaliteit van de academische taal voor ons een materieel bewijs van de rijkdom en vitaliteit van onze Italië-studies. Opvallend bij deze editie is de aandacht van de student voor nieuwe methodologie, de combinatie van methodes, de nieuwe interpretatie van beeld of tekst uit de Italiaanse canon maar vooral het aanboren van niet eerder bestudeerd bronnenmateriaal, ook op Ba-niveau. Dat is eigenlijk vrij bijzonder. Hierna volgen de geselecteerde kandidaten in alfabetische volgorde. Valentijn AS, met een studie over de rol van de katholieke lobby bij de Nederlandse collectievorming van Italiaanse primitieven in de periode 1834-1934 (UU, *Bachelor* Italiaanse taal en cultuur, 2023) Violette BANDU, een narratologische analyse van het trauma-thema bij Deledda, Aleramo en Messina (UL, Master Letterkunde, 2023) Puck de BOER, Een corpusanalyse van militaire documenten inzake de rol van masculiniteit en competitie bij soldaat-vrijwilligers tijdens het Risorgimento (RuG, ReMa History and International Relations, 2023) Linde Sophie BRUEREN, De relatie tussen kunstpatronage en de Medici-politiek in de Florentijnse republiek in de 15de eeuw (UU, *Bachelor* Kunstgeschiedenis, 2023) Colin LAMMERTINK, De betekenis van masculiniteit voor de Venetiaanse Accademia degli Incogniti (UU, ReMa Classical, Medieval and Renaissance Studies, 2022) Ilse MULDER, Twee naakte, elkaar kussende kinderen. Over het ontstaan, de betekenis en de invloed van een iconografisch motief in Italië en de Nederlanden, ca 1490-1550 (UU, Ma Kunstgeschiedenis, 2023) Chiara Luigina Dosithea RAVINETTO, Immigratie in beeld gebracht in twee recente films en een roman (UL, Master Letterkunde, 2023) Pax VEERBEEK, De stufetta van kardinaal Bibbiena en de aemulatio bij Raphaël (UvA, Master Kunstgeschiedenis, 2022) Jonatan WIRIX-SPEENTJENS, Onderzoek naar de positie van Paolo Sorrentino als filmkunstenaar (UL, Master Letteren, 2023) Zoals blijkt uit dit verslag is het voor de Jury niet eenvoudig een keuze te maken uit zoveel kwaliteit. Ik kan gerust verklappen dat het uiteindelijk een nek-aan-nek race wordt tussen de hoogst gequoteerde kandidaten. Op nummer vier noteren we Colin Lammertink (UU) met de gender- en queer-analyse van de zestiende-eeuwse Accademia degli Incogniti in Venetië. Op nummer drie Valentijn As (UU). De jury geeft aan deze student een bijzonder vermelding. Zoals u wellicht nog weet, was Valentijn laureaat van de scriptieprijs editie 2022, toen ook met een Bachelorscriptie in Utrecht maar dan in de Sociale Geografie. Dat

hij ook nu weer vanuit de bachelor de competitie aangaat met de dit jaar best gekwalificeerde masterscripties is wel uitzonderlijk. Bovengemiddeld voor een bachelorniveau is het zichtbaar maken in zijn studie van eigenlijk ‘vergeten’ bronnenmateriaal uit de aankoop-dossiers van Italiaanse primitieven in de Nederlandse collecties. Op nummer twee bevindt zich Pax Veerbeek (UvA), met slechts één punt verschil tegenover de winnaar. De jury is onder de indruk van deze sterke en overtuigende bijdrage aan de reeds bestaande studies over de beroemde *stufetta* in het Vaticaan, met onder meer onderzoek naar de invloed van de Pompeiaanse fresco-kunst in Rome maar ook een herinterpretatie van de verrassende amore-cyclus in deze ‘badkamer’ van kardinaal Bibbiena. De WIS scriptieprijs 2024 gaat naar Puck de Boer met haar Researchmaster-scriptie uit 2023 bij Modern History and International Studies aan de Rijksuniversiteit Groningen: *Risorgimento on Trial. Competing Masculinities amongst Volunteers of the Third War of Italian Independence* (Supervisor: Dr. R.G.P. (Rik) Peters, Second assessor, Dr. L.K (Leonieke) Vermeer). Deze cum-laude-scriptie excelleert op verschillende niveaus: 1) het vernieuwende en ambitieuze bronnenonderzoek in de Archivio Centrale di Stato, 2) de keuze voor de dossiers van soldaat-vrijwilligers (en dus niet de meer voor de hand liggende ‘regulieren’), 3) de retorische analyse van de oraliteit in de militaire documenten, 4) de combinatie van gendertheorie en speech act theory in de close reading en 5) de dialoog met standaardwerken over dit onderwerp zoals b.vb Alberto Mario Banti. Prof. Dr. P.G. (Philiep) Bossier Juryvoorzitter.

De leden van de jury: Philiep Bossier, Maria Forcellino, Claudio Di Felice, Cristiano Amendola.

Articoli

1. *Mythopoetic Bodies. Representationsof Disability in Contemporary Italian Narratives* [Titolo non indicato] — Angelo Castagnino
2. *The Duchess's Jewels. Two Unknown Inventories of Lucrezia Borgia* — Carlotta Gonzi
3. *Per l'analisi lessicale e semantica di un campione di fitonimi del napoletano* — Duilia Giada Guarino
4. *Decolonizing the Mind. Ethiopia in 'Memorie di una principessa etiopie' by Martha Nasibù* — Barbara Malgorzata Kornacka
5. *Riflessioni su "Memorie di una principessa etiopie" di Martha Nasibù* — Barbara Malgorzata Kornacka

Recensioni

1. *Recensione Sogno d'un mattino di primavera* — Emanuele Delfiore
2. *Tracing Receptions of Etruscan Culture in Italian and European Modernism (c. 1890–1950)* — Louis Verreth
3. *Considering Life, Death, and the Hereafter in Tomb Monuments in Early Modern Rome* — Laura Overpelt

Dalla redazione

1. *Premiazioni Onderzoeksprijs e Nella Voss-Del Mar vertaalprijs del Werkgroep Italië Studies. Resoconto dell'edizione 2023* — Claudio Di Felice.

Articoli

1. *'Progressista', 'fantastico' e/o 'postmoderno'? I Calvini estoni dal Dopoguerra al nuovo Millennio* — Daniele Monticelli, Kristiina Rebane
2. *Calvino in Algeria: una ricognizione della sua ricezione e dei suoi ambiti di influenza* — Ginevra Latini
3. *Calvino tra i macedoni e in macedone: una storia di ispirazione e invenzione* — Jovana Karanikikj Josimovska, Anastasija Gjurgcinova
4. *Italo Calvino in Spagna: presenze e assenze di uno scrittore altro* — Chiara Giordano

Interviste

1. *Percorsi poliedrici verso vari 'metodi Calvino'. Intervista a quattro ricercatrici che hanno studiato le opere di Calvino all'estero* — E. A. Baldi, M. Beltrami, C. Dellacasa, G. Gribaudo, M. Parigini

Traduzioni

1. *Opgaan in het bomenrijk: klank en betekenis in Calvino's 'Baron in de bomen'* — Elio Attilio Baldi, Linda Pennings

Introduzione

1. *Altrove altrove altre menti. La risonanza delle opere di Italo Calvino all'estero* — Elio Attilio Baldi

Leden

Het aantal individuele leden is 106. Tevens staan er 13 instituten op de ledenlijst (het totaal is dus 119). Dat is evenveel als vorig jaar (vier opzeggingen en vier nieuwe leden).

Kascommissie

De kascommissie wordt dit jaar gevormd door Lies Verbaere en Emma Grootveld.

.